

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за избор на доцент
в професионално направление 2.1. Филология (Български език - Стилистика)

Становището е изготвено от: проф. д-р Анастасия Ничева Петрова
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
член на научно жури съгласно заповед № РД 38–216 от 27.04.2023 г.
на Ректора на СУ ”Св. Климент Охридски”

В конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.1. Филология (Български език - Стилистика) Яна Сивилова участва с 1 монография и 24 статии (6 в съавторство), които свидетелстват за тематичното разнообразие и задълбоченост на нейните интереси. Формираният лингвистичен усет, зрелостта и собственият изследователски почерк са постигнати в резултат от дълъг процес на творчески търсения в областта на общото езикознание, стилистиката, социолингвистика, фразеологията, фолклора, детската реч и др.

Монографията „Археология на фразата“ е интердисциплинарно изследване с ясно определени цели и задачи, дълбочина и оригиналност на изводите. Трудът е умело конструиран текст за произхода на изследваните фраземи и тяхната употреба. Създаденото с богато въображение изложение се съсредоточава върху над 400 български книжовни и разговорни фрази, широко познати и с жива употреба в различен тип текстове. Характеристиките на фраземата са открити чрез прилагане на критерии за описание на цял континуум единици, разположени между идиомите и свободните словосъчетания. По оригинален начин и с ясен и точен изказ е изложено авторското виждане за етимологията на изследвания езиков материал и се предлага анализ на стилистичните му функции в литературен и нелитературен контекст. Текстът на труда се отличава с дълбочина, умение за интересно построяване на мисълта и за достигане на любопитни изводи. Убедително е аргументирана тезата, че образността и експресивността на някои фраземи предопределят стилистичната функция и разнопосочните им интерпретации в етимологичната дискусия.

Сивилова прилага комплексен подход към езиковия материал, в съответствие със съвременното виждане за езика в неговото синергетично взаимодействие с културата на дадената езикова общност. Изследователското внимание е фокусирано върху

синхронното състояние на единици, функциониращи в различни съвременни контексти, но по-далечната му цел е намиране на хармоничното допълване на синхронното и диахронното във фразеологичната семантика. Много от фраземите са проследени в културното пространство на различни общности. Специално внимание се отделя на интернационалните фразеологизми, пътували и презаемани от език в език от Античността и библейските текстове до днес. Анализирани формални и семантични промени, настъпили след смяна на контекста, отвеждат Сивилова до логични предположения за историческия път и архаичните представи, заложили в основата на фраземите. Важно е да се отбележи, че посоката и крайната цел на изследванията ѝ са в хармония със заявени и от други изследователи научни усилия за откриване на богатия пласт международна фразеология в различните езици на Европа (вж. само E. Piirainen. *Europeanism, internationalism or something else? Proposal for a cross-linguistic and cross-cultural research project on widespread idioms in Europe and beyond*. *Hermes, Journal of Linguistics*, 35, 2005). На базата на данни за заемки в българската фразеология от съседните балкански или други европейски езици Сивилова прави приносни заключения за динамиката на фразеологичната система през Възраждането. Съпоставителното разглеждане на оригинални и преводни варианти на текстове, популярни през Възраждането, я отвеждат до значими въпроси в областта на общата теория на езиците, стилистиката, лингвокултурологията, социолингвистиката, прагматиката и др., напр.: какво е обяснението на тенденцията за широко заемане на фрази от език в език; защо фразеологията е така пропусклива и неустойчива езикова система; дали наблюдаваните явления са плод на езикова мода или на стремеж да се идентифицираш с друга културна общност с приписан по-голям престиж; защо калкирането е така широко разпространена практика и др.

Особен интерес буди главата „Жанрова карта на фразата“, разработена с убеждението, че жанрът е не само образец при построяване на текста, но и познавателна и аксиологична категория, намираща се в основата на организацията на човешкото общуване. Разгледани са особеностите на битовия диалог с неговото разнообразие в съответствие с темата, ситуацията и участниците в комуникативния процес. Убедително е доказана функцията на готовите фрази да облекчават усилията при кодиране и декодиране на съдържанието, да манипулират вниманието на събеседника, да изразяват емоционална оценка в текста и др. Прозорливо е изтъкната ролята на формулите да сигнализират за свързаност с определен културен модел и принадлежност към определена общност. На много места се предлага оригинално тълкуване на ролята на

фраземите в определен вид текстове (вж. напр. анализа на трансформираната по особен начин формулна същност на прогнозата за времето от Емил Чолаков; вторичната функция на фраземите в меките и в твърдите новини като общоевропейска тенденция; пораждането чрез употреба на фраземи на интересни авторски метафори в поезията, използването на нови равнища на смисъла чрез „напрежение“ между контекстуалното значение и интертекстуалната значимост; използването на фраземите във фатическия диалог и наратива и др.).

Поради ограничения обем на формата на становището от останалите публикации на Яна Сивилова тук ще отбележим само няколко от полето на стилистиката и фразеологията.

Особен интерес буди статията „На какъв език говорят извънземните раси?“, която е повече от изследване върху стилистичните възможности на играта с префиксите и е привлекателна и за специалисти по езикова типология, семиотика и когнитивна лингвистика. С избраната провокативна тематика (грешките, допускани от извънземните при овладяването на човешкия език) е намерен повод за размисъл над скритите импулси, предопределящи езиковото поведение и „игрите“ на езика - неограничени, без фиксирани правила и твърди граници. Демонстрирано е умело отвеждане до извода, че езикът се характеризира със строга системност на всички нива, но неговото изучаване минава през грешки, които са „значещи“ в когнитивен аспект. Тълкуването им разкрива важни механизми в човешката менталност и показва добро познаване на езиковата същност и на типологичната класификация на езиците по света. В „Реторическо доказателство“ е подчертана спецификата на реторическите аргументи, основаващи се на конвенционални метафори. Изтъква се фактът, че манипулативната природа на подобни доводи, базирани на архетипни структури, успешно се разпознава от публиката и насочва слушателите към търсене на определена скрита мотивация. Професионално и със собствен стил са дискутирани също въпроси за използването на необичайни техники - лични имена в жанрове, където индивидуалното по дефиниция няма място; ролята на фонетичните повторения; начините за разгръщане на символните значения чрез привличане на традиционни представи, откъси от народни песни и библейски сюжети; прилагане на повествователни техники в разказите от 1л. ед.ч. и др. Размислите по повод стилистичните особености на разглежданите текстове са осъществени през призмата на антропоцентричността. Разглеждат се фрагменти от езика в действие и се тълкува целесъобразният подбор и комбиниране на езиковите знаци и техни особености, надстроени над задължителните признаци на текста като

универсална ментално-речева структура. Прави се опит за проникване в дълбинните пластове на езика в търсене на допълнителното индивидуално или социално белязано знание.

Статиите върху произхода на определени фраземи открояват Сивилова като етимолог и познавач на същността на образните средства на езика. Не можем да не се съгласим с извода на авторката за дълбоката същност на фразеологията като отворена и динамична цялост, подвластна на действието на много външни и вътрешни фактори и в същото време - самоорганизираща и саморегулираща се система. Очертана е ясно нейната специфика на област, „попиваща“ черти от националния менталитет, но и редица интернационални особености и мотиви. Породените по еволюционен път иновации се тълкуват като резултат от процеси с нелинеен характер, определени от други автори като особени „режими на обостряне и изпъкване на повече от едно устойчиво състояние” (Алефиренко). От този аспект фразеологизмът с основание се дефинира като единица с дискурсивно-когнитивна синергетика и зависимост от свързаните с нея социокултурни стереотипи и конотации.

В заключение, в конкурса за доцент Яна Сивилова участва с голяма и приносна научна продукция. Тя е ерудиран учен, чиято изследователска работа е гаранция и за висока преподавателска компетентност. Поради това с пълна убеденост предлагам Яна Сивилова да бъде избрана за доцент по професионално направление 2.1. Филология (Български език - Стилистика).